

ASAR YOZISHGA TAYYORGARLIK

Baykabilov Userbay Alimxanovich

Ilmiy rahbar

Sagiyeva Janerke Tuleubay qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti Qozoq tili va adabiyoti talabasi

Annotatsiya: *Shunday ekan, biror ishga tayyorgarlik bolani izlanishga yetaklash demakdir. Murakkab ish yozish mavzusini tasavvur qilish, yozish, tuzatish va tahrirlash orqali amalga oshiriladi.*

Kalit soʻzlar: *oʻrganish, adabiy uslubda, samaradorligi, ijodiy mehnat, asl munosabat.*

Ishga tayyorgarlik:

1. Soʻzlarni oʻrgatish

* Soʻzning maʼnosini ifodalash

* Soʻzlarni tanlash qobiliyati

* Har bir ishning har bir boʻlimiga mos keladigan soʻzlardan foydalanishni oʻrganish

2. Fikrlash

* Soʻzlardan gʻoyalar yaratish

* Fikrni tushuntirish

* Gʻoya va mavzu oʻrtasidagi bogʻliqlikni bilish

Ishga qoʻyiladigan talablar har xil, hatto koʻp boʻlishi mumkin, lekin maqsad bir: asosiy mavzu nima, u asosiy mavzu boʻlishi kerak. Rejalashtirish shu atrofida boʻlishi kerak. Shubhasiz, maktabda kompozitsiya ishlari oʻquvchining dunyoqarashini shakllantirishga ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Ishning oʻzini bir necha guruhlarga boʻlish mumkin.

1. Oʻquvchining oʻz tajribasi va taassurotlari bilan bogʻlanish. 2. Erkin mavzuda yozilgan asar. 3. Adabiy uslubda yozilgan asar. Soʻngra oʻquvchining hayotda kuzatgan va kuzatgan oʻz tajribasi, oʻz hayoti bilan aloqasi, asalari asosida yozilgan asarlari tizimlashtiriladi. Ijodiy talabni bajarish, mavzuni toʻliq oʻzlashtirish, unga munosabatni farqlash, mavzuga bevosita aloqador boʻlmagan bilvosita muammolardan himoya qilish ishlari samaradorligini oshirishning dalilini maktab tajribasidan koʻrish mumkin. Ijodiy hayajon bilan sifatli asar yozish uchun avvalo yozuvning nazariy asoslarini bilish kerak.

Asar yozishga tayyorlash usullari va usullari:

Avvalo, "Bu asarni yozishingiz nima uchun kerak?" "Qanday yozib olish kerak?" Keling, ushbu savollarga javob izlaylik.

1. Asardan bolaning til madaniyati, soʻz boyligi, nazariy bilimi, adabiy tushunchalari, yozish qobiliyati va fikrlash darajasi koʻrinadi. Ish talabani shaxs sifatidagi ifodasidir egallash belgisi, mohir mehnatning namoyon boʻlishi. Talabalik Ogʻzaki lugʻatni shakllantirish qiyin, yozma ravishda oʻyinni shakllantirish esa undan ham qiyin, deymiz. Agar shunday boʻlsa, bu uzoq, tizimli jarayonning yakuniy natijasidir. Natija har qanday ishda qimmatlidir. Agar qarshisida turgan oʻquvchi oʻz fikrlarini, qarashlarini, muhokamada tugʻilgan qarorlarini oq qogʻozga yozib qoʻysa, hatto oʻziga xos uslubini koʻrsatsa, ustozning mehnati haqiqatan ham samaradir. Endi bolani bu ishga qanday tayyorlash kerak? Birinchidan, talaba darsga qiziqishi kerak. Ayniqsa, qozoq tili va adabiyoti darsiga kirish va yakunlashda oʻquvchilar faolligi ustun boʻlgan mashgʻulotlarni tashkil qilish maqsadga muvofiqdir. Oʻzining maxfiy kalitiga ega boʻlgan sirni qanday hal qilishni oʻrganish kerak. Siz bir xil tovush bilan boshlangan soʻzlardan iborat jumlar tanlovini berishingiz mumkin. Qisqa hikoyadan mazmun, gʻoya, mavzu topish, fikr yuritish. Xarakter haqida oʻylash, oʻz fikrini shakllantirish, oʻz nuqtai nazarini aniqlashtirish va himoya qilishga oʻrganish orqali yozish ishiga tayyorgarlik koʻrish mumkin. Ijodiy yozma asarlarning maqsadi mantiqiy tafakkur, ijodkorlik, tasavvurni rivojlantirish, real narsani erkin va qiziqarli tarzda yetkazish, adabiyotni ichdan anglash, uning mazmun-mohiyatini, oʻz dunyosidagi qudratli oʻrnini tasvirlay bilishdan iborat. Insho yozishning birinchi vazifasi mavzuni tushunishdir. Buning uchun avvalo ishning asosiy gʻoyasini rejalashtirish va tushunish kerak. Talaba bilan ishlash maʼlum mavzuning asosiy gʻoyasini aniqlashdan boshlanishi kerak. Mavzu savol asosida asar gʻoyasini shakllantirishga oʻrgatish orqali oʻzlashtiriladi. Asar yozishning original malakalari: asarning asosiy gʻoyasi va mavzusini tan olish; asar yozish uchun material toʻplash; toʻplangan materialni tizimlashtirish; istalgan janrda asar yozish, asarni rejalashtirish, adabiy-tanqidiy material bilan ishlash; til kategoriyalari qoidalarini bilish (savodxonlik); asarda asl munosabat va pozitsiyani koʻrish mumkin.

Ijodiy mehnat insonning kayfiyati, fikri, tabiati, tabiat farzandi, tashqi dunyoni oʻrganish va unga intilish qobiliyatiga bogʻliq. Shu munosabat bilan baʼzan oʻquvchilardan “Men kimman?”, “Robot va haqiqiy odam oʻrtasidagi farq” mavzularini fikrlash tarzida yozishni soʻrash kerak boʻladi. Bu orada oʻqituvchining vazifasi sirli olam sirini oʻrganish jarayonida doimiy rivojlanib boruvchi shaxsiy fazilatlarini oʻquvchi ongiga singdirish, shaxsning fikri orqali inson psixologiyasi va ijtimoiy hayotini yaqinlashtirish, bolani oʻzaro bogʻlashdan iborat. oʻz ishi orqali hayot bilan.

Yuqoridagi mavzuda yozilgan bitiklar oʻziga xosligi, haqiqati, oʻziga xosligi bilan koʻzni quvontirardi. Baʼzan erkin mavzuda yozilgan asar, demokratiya ruhi fikrlarda seziladi, shuning uchun bolalar ijodiyotini rivojlantirmoqchi boʻlgan

o'qituvchi avvalo o'quvchilarni erkin mavzuda asar yozishga moslashtirib, ularni asta-sekin olib borishi kerak, deb o'ylaymiz. badiiy asarga.

Badiiy adabiyotning maqsadi jamiyat va inson, odamlar va individlar o'rtasidagi jonli ijtimoiy-psixologik aloqalarni tabiiy ravishda tasvirlashdan iborat bo'lib, agar o'quvchi asardagi qahramonlar ruhini tushunmasa, ular yaxshi tasvirlay olmagan bo'lardi. yozing yoki ular haqida o'ylang. Binobarin, tajribali o'qituvchi o'quvchini asar xarakterining ichki dunyosini ifodalovchi matn, shprints, detallarga jiddiy e'tibor qaratishga majbur qiladi. Bu orada Akbilekning Jusipbek Aymoutovning "Akbileg" idagi monologi, Beimbet Maylinning "Ayranbay" idagi Ko'kekning qo'shig'i, "Shuga ishorasida" bor-yo'g'i bir jumla "Shuga desa Shuga bo'lardi", "Shuga ishorasida" Kunanbayning portreti. Abay yo'li" g'oyani chuqur anglashga, personajning ichki dunyosini his qilishga yetaklovchi mavzu va jonli detallardir. Agar o'qituvchilar o'z qalbi sirlarini biladigan asar yozmoqchi bo'lsalar, ularga katta hajmdagi asardagi asosiy narsani – ana shunday portret tasviri, monolog-dialog, detallar, shtrixlar – psixologik narsalarni ko'rishni o'rgatadi. ko'p fikrlarning kichik tugunini, undan fikr tugunini yaratish. Bu orada L.Tolstoyning "Badiiy asardagi asosiy narsa – muallifning ruhidir" degan so'zlari yodga tushadi. Ko'rinib turibdiki, o'quvchilarga ko'proq ziddiyatli, ichki tuyg'ulari chuqur bo'lgan personajlar yoqadi, chunki ular o'z mulohazalarida shunday personajlar haqida yozishni yaxshi ko'radilar. Har bir shoir-yozuvchi o'z ijodida o'ziga yoqqan obrazlar haqida fikr yuritishi kerak. O'quvchilar shoir-yozuvchi sifatida o'z asarlarini o'zgacha ishtiyoq va his-tuyg'ular bilan yozadilar, chunki har bir kishi o'ziga yaqin personajlar bilan noz-karashma qiladi, ularni boshqalarga ham tanishtirishga harakat qiladi, bu yo'lda qo'lidan kelganini qiladi. O'quvchilarni yozma ish bilan shug'ullanishga moslashtirish usullaridan biri bu ongdan hikoya yaratish usulidir. Ba'zan qozoq tili va adabiyoti darsini tanishuv davriga aylantirish mumkin. Bu yerda maqsad shundan iboratki, agar o'quvchi o'z ichki fikrlarini yuzaga chiqarsa, o'z his-tuyg'ulari va fikrlarini o'qituvchi bilan baham ko'rsa, uning o'ziga xos yaxshi fikrlari shakllangan bo'lar edi. Mulohaza mavzulari: "Qalam bilan xat yozdim", "Sir aytaman senga", "Faqat sen uchun" va hokazo. tarkibida mavjud. Ijodiy ish inson qalbining psixologik faoliyatiga bog'liq. Hatto tasodifiy mavzu ham talabaga noma'lum sirlarni ochib beradi. Tasavvurli va sezgir o'qituvchi har qanday narsadan vaziyat yaratadi va bolaning his-tuyg'ularini oziqlantiradi. Biroq, quyidagilarni e'tiborga olish yaxshiroqdir. Avvalo, siz chaqaloqqa mundarijani qanday yozishni o'rgatishingiz kerak. Ba'zi bolalar eshitganlarini yozib olishlari mumkin. Ayrim bolalar mazmunni yaxlit qilib bera olmaydilar, aniq va chiroyli bo'laklarni beradilar, ba'zi qismlari chizib qo'yilib, noaniq yozilishi mumkin. Ayrim bolalar til mazmunini eslay olmaydi yoki uni tizimli ravishda ifodalay olmaydi yoki gaplar tuza olmaydi. Ba'zi bolalar tarkibni o'zgartirishi, ifodalashi va ba'zan o'z fikrlari va fikrlarini qo'shishi mumkin. Bu yozish qobiliyatini ko'rsatgan bola.

Endi sizning ishingiz ikki xil yo'nalishda bo'ladi:

- 1) yoza olmaydigan bolani yozishga o'rgatish;
- 2) yaxshi yozadigan bolaga ertak aytib berishga, qisqacha matn tuzishga, asar haqida fikr yozishga o'rgatish.

Xuddi shunday, rejalashtirish vaqtida 2 xil variantni yarating va kompleks rejani kimga berishni hal qiling.

Masalan, 5-sinfga "Tulkining nayrang" matnini bering.

Oddiy reja:

- 1) Kunning ob-havosi
- 2) Ovchining ruhiy holati
- 3) O'rmon ichida
- 4) sezilgan quloq
- 5) Otilgan tulki
- 6) Ovg'a olib kelingan tulki
- 7) Zeyurning harakati
- 8) Tulkining harakati.

Nimani kuzatish kerak?

1) Avval faqat murakkab rejani taqdim etishga harakat qiling. Aytib bermoq qo'llarini ko'taradigan bolalar soni kam bo'ladi. Biroq, aytiladi.

2) Keyin oddiy rejani ko'rsating.

3) Bir qatorning bir tomonida ataylab o'tirganlar yaxshiroq o'rganganligi sababli, ularga ushbu murakkab versiyani taklif qiling. Qolganlari shunchaki reja. Taxtani artib oling.

4) Agar siz oddiy rejani taqdim qilsangiz, butun sinf yaxshi yozishi mumkin. Og'zaki, u o'tkazib yuborgan narsalarni yozadi. Quyidagi jumlar bilan yakunlanadigan asarlar bor: "Tulki juda quruq". Nega ovchi buni hisobga olmadi?",

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1 М анкеева, Ж. Қазақ тіліндегі этномәдени атаулардың танымдық негіздері / - Алматы, 2008. - 356 б.

2 Уәли, Н. Қазақ сөз мәдениетінің теориялық негіздері / - Алматы, 2007. - 50 б.

3 Хасанұлы Махамбеттің тілдік тұлғасы: элеуметтік лингвистикалық және психолінгвистикалық сыр-сипаты / Халықаралық конференция материалдары. - Алматы, 2003. - 230 б.